BREU APUNT SOBRE EL NAIXEMENT D'UN BARRI

La "Prehistòria" del barri del Crist comença amb l'erecció d'un cementeri entre els carrers Sant Lluís i l'actual carrer Constitució, amb l'entrada apegada junt a la primera capella del Calvari, que podem vore a la dreta del forn de Gabriel. Parlem d'una època en què els cultius dominants en aquell paratge eren els cereals, els ametlers, els garrofers i la vinya. Les obres, que s'iniciaren el 1802, finalitzaren el 1813, i en la seua construcció s'empraren, entre altres materials, reboltons o taulons procedents de Vinaròs, desembarcats a la platja de l'Almadrava, 4.000 taulells i 4 almodins de calç. L'accés des del poble el tenia pel carrer Sant Joan de Déu. Aquesta instal.lació, que pretenia l'amillorament de la salubritat pública d'Ondara, va tenir una vida breu, doncs incomplia amb el requisit d'emplaçar-se en un punt on els vents dominants foren contraris a la direcció d'on es trobava la població; de tots és conegut que el Llebeig, un dels nostres vents més familiars ens ve d'eixa banda (SW). Aquest fou un dels motius de la seua escassa vigència temporal, fins el 1854, quan s'hi construex l'actual, en una parcel.la contigua al camí de les Alfatares.

El segon motiu de la desaparició del cementeri vindrà per via indirecta, quan el cap del govern, el general *Espartero*, insta el 23 d'abril de 1842 a les Diputacions de València i d'Alacant a què planegen una futura carretera que comunique ambdues ciutats pel litoral. L'última d'aquestes ciutats sol.licitarà a l'octubre de 1844 a l'enginyer en cap, *Agustí Elcoro*, que projecte la deliniació de la carretera denominada de la Marina i la formació dels plànols i els pressupostos. A l'abril de 1849 la Diputació d'Alacant estableix l'obligació dels municipis beneficiaris de col.laborar econòmicament, limitant-ho als trams de les travessies urbanes i, a l'octubre del mateix any, s'inícien les obres. És en aquests moments, que apareixen les primeres referències de les vies públiques que s'obririen al calor d'aquesta nova carretera, que podríem denominar la primera Variant de la història d'Ondara; ens referim al carrer Nou (o *Vulgo Nueva*) el 1842, i el *Camino de Alicante* (que, aviat, prendria el nom de *Avenida del Duque de la Torre*, en homenatge al seu impulsor, el general Espartero) el 1861, i els que els hi seguiran en les seues immediacions: el carrer Dolors el 1861, el carrer Sant Lluís el 1862, el carrer del *cementerio viejo* o Sant Joan de Deú el 1862, i el carrer Santa Anna, en els primers anys del segle XX, que constituiran l'embrió de l'actual Barri del Crist.

Cases de dues plantes del carrer Santa Anna, característiques del barri. Dècada dels 60

Junt a l'obertura de carrers, un segon element va proporcionar a aquest trosset de poble un element que, al remat, esdevindria en imatge identificativa: el Crist de l'*Agonia* i la capella que l'acull, en l'Era Alta, construïda en els primers anys del segle XX, que culminaria el Calvari, les capelles del qual van ser erigides (i, avui, pràcticament, desaparegudes, per desgràcia) a finals de 1852, a expenses d'uns devots del poble, i que engendrarien les primeres festes de carrer, que no de barri, en honor al Crist cap el 1910. Les *Capelletes*, el *Calvari* o el *Cristo* són, per aquest orde, els diferents noms amb què ha estat coneguda aquesta barriada tan singular.

Però hauran de passar encara moltes dècades perquè es puga parlar amb propietat de "barri", amb identitat pròpia i un nucli urbà diferenciat. Fins 1922 solament hi havia els carrers Sant Joan de Déu, Dolors, Duc de la Torre, Sant Lluís i Santa Anna. El 1935, en vespra d'esclatar la Guerra Civil espanyola, el carrer Sant Joan de Déu tenia 35 cases habitades i la seua traça era quasi idèntica a l'actual;

el carrer Dolors en tenia 20, totes elles en els trams pròxims a la intersecció amb Sant Joan de Déu, i en direcció a la carretera; el carrer Sant Lluís en tenia 18, menys o menys com ara; el carrer Santa Anna, sols 6, embocades a la carretera; i el carrer Galán i Hernández (antic Duc de la Torre) 46, arribant fins les cases següents del taller de la familia Orts, per la dreta, i pel magatzem de licors de Santiago Boluda, per l'esquerra. El 1951 (fa quatre dies!) la situació era similar, quan no pitjor que en el període republicà: Sant Joan de Déu tenia 19 cases (habitades), Dolors 22, Sant Lluís 15, Santa Anna 5!!! i la denominada aleshores com Avenida del Caudillo (ex Duc de la Torre i Galán i Hernández) 49.

Haurem d'esperar a la dècada dels seixanta, quan retornen al poble els primers emigrants, que havien marxat en els darrers anys dels anys cinquanta i els primers dels seixanta a França i Suïssa, en especial (més tard, a Alemanya), per vore escampar-se com una taca d'oli i, en ocasions, demanera aillada, cases i carrers del Crist, gràcies als capitals obtinguts i estalviats per aquestes persones en aquells països, amb un gran sacrifici personal i familiar, en sectors laborals, com ara el servei domèstic, la construcció, la indústria, etc. Aquest escrit també és un petit homenatge a aquestes parelles, en uns casos, i als homes i dones, en solitari, en altres, que hi marxaren i que, en tornar, triaren el Crist per construir les seues llars; ells han estat protagonistes importants en l'engrandiment del Barri del Crist, esdevinguda en la segona meitat del segle XX: *José Gil Sivera*, *Jaime Costa Ivars* i *Teresa Soler Ramis, Paco Soler Ramis* i *Rosa Caselles Talens, Bernardo Cabrera Vallés* i *Encarna Martínez Vaquer, Francisco Chesa Català* i *Teresa Barber Galiana, Antonio Sivera* i *Luísa Bautista, Paco Escrivà Viciano* i *Vicenta Chesa Català, José Sivera Sancho* i *Maria Sala Tur, José Ripoll Ballester* i *Elena Sala Tur, José Pedro Doménech* i *Felisa Borobia Sapena*, i un llarg etcètera, juntament amb moltes altres parelles novençanes, i d'altres no tan joves, que erigiren els seus habitatges en aquesta part del poble, als quals ja reconeguérem en un Llibret de Festes del Crist de fa uns anys. Si el 1950 el poble no anava més enllà de l'actual Plaça 9 d'Octubre, on hi havia la caseta i la magnífica figuera del *ti Carussa*, el 1980 ja havia duplicat la seua extensió. Havia nascut el Barri del Crist.

Robert Miralles

Casa cantonera del carrer Sant Joan de Déu amb el carrer Dolors. Finals segle XIX

Casa de dues plantes del carrer Sant Joan de Déu, construïda el 1932